

ВІДГУК

офіційного опонента Міхна Олександра Петровича,
кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника,
директора Педагогічного музею України НАПН України,
на дисертаційну роботу **Ковача Аттіли Іштвановича**
«Професійна орієнтація учнів у музейно-освітньому середовищі
Закарпаття (20-ті р. ХХ – початок ХХІ століття)», подану
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020) визначають метою освіти всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей, необхідних для успішної самореалізації компетентностей. Якнайповнішій реалізації цієї мети сприяє, зокрема, музейна педагогіка як субдисципліна педагогічної науки і як інноваційна педагогічна технологія.

Музейна педагогіка дає можливість комплексно вирішувати питання виховання, навчання і духовно-морального розвитку учнів на основі створення педагогічно організованого виховного середовища, або, іншими словами, музейно-освітнього середовища. Простір сучасного музею дає змогу інтегрувати зміст, форми організації освітнього процесу, різні педагогічні технології та методи діяльності, знання різних галузей науки, формувати предметні, міжпредметні і ключові компетентності вихованців, розвивати навички міжособистісної комунікації. Отже, впровадження музейно-педагогічних програм в освітній процес є цілком виправданим і необхідним.

Таким чином, обрана А.І. Ковачем тема дисертаційної роботи є актуальною, суспільно значущою, спрямованою на зміцнення освітнього потенціалу держави, забезпечення ефективності професійної педагогічної діяльності у тісній співпраці з музейними інституціями.

Зазначимо, що дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології Ужгородського національного університету «Розвиток вітчизняної педагогічної освіти в світовому контексті»» (державний реєстраційний номер № 018U004996).

На нашу думку, дисертант у строгій послідовності до логіки наукового пошуку, коректно сформулював науковий апарат, визначив мету і завдання роботи, використав адекватні методи дослідження, що дало йому змогу досягнути поставлених цілей і завдань. Науково-пошукові дії А.І. Ковача мають обґрунтований характер, відповідають теорії і методології наукового дослідження.

Перевагами дослідження вважаємо: критичний аналіз зібраного фактологічного матеріалу; високий ступінь аргументованості та конкретизації декларованих у дослідженні положень; критичний аналіз й узагальнення репрезентативної джерельної бази.

Важливим є те, що одержанню дисертантом достовірних, обґрунтованих результатів сприяло чітко вмотивоване застосування комплексу методів дослідження, зокрема: загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, систематизація, класифікація), використані для аналітичної обробки наукових джерел і виокремлення етапів розвитку профорієнтації учнів упродовж столітнього періоду; пошуково-бібліографічний – для вивчення архівних і бібліотечних фондів, каталогів, описів, видань; системно-історичний – для опрацювання вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних джерел; історико-порівняльний – для порівняння подій, явищ, фактів, поглядів на аналізовану проблему з реаліями сьогодення; прогностичний – для окреслення напрямів застосування історико-культурного досвіду професійної орієнтації учнів в сучасних умовах із використанням можливостей музейно-освітнього середовища; емпіричні (спостереження, бесіда, тестування, інтерв'ю та самооцінювання) – для з'ясування стану профорієнтаційної роботи в окремих школах Закарпаття й ефективності

запропонованої моделі профорієнтації в сучасних умовах музейно-освітнього середовища регіону; математичні (математичної статистики) – для обробки результатів емпіричного дослідження, кластерного аналізу.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження Аттіли Іштвановича, що складають його новизну, ми вважаємо, передусім, такі:

- вперше в українській педагогічній науці розроблено періодизацію становлення та розвитку музейно-освітнього середовища Закарпаття у визначених хронологічних межах (20-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття) та визначено особливості профорієнтації учнів в кожний із виокремлених періодів;

- виявлено можливості використання столітнього досвіду профорієнтації учнів у музейно-освітньому середовищі Закарпаття на основі залучення досвіду минулого у поєднанні із сучасними інформаційними технологіями;

- уточнено сутність понять «професійна орієнтація учнів», «профорієнтаційний потенціал музейної педагогіки», «музейно-освітнє середовище», «музейно-освітній процес», «музейно-освітня взаємодія», «профорієнтація учнів у музейно-освітньому середовищі Закарпаття». Вважаємо це внеском дослідника у формування понятійного апарату музейної педагогіки;

- подальшого розвитку набули засоби та методи профорієнтаційної роботи з учнями закладів загальної середньої освіти у музейно-освітньому середовищі Закарпаття.

Не викликає сумніву практичне значення результатів рецензованої дисертаційної роботи, що полягає у розробці навчально-методичних рекомендацій для педагогічних працівників «Впровадження інноваційних засобів музейної педагогіки для професійної орієнтації учнів у процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу». Пропозиції дослідника ми вважаємо цілком слушними.

Дисертація має чітку логічну структуру викладу матеріалу і складається зі вступу, двох розділів, висновків та списків використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків і додатків. У першому розділі – «Теоретичні засади професійної орієнтації учнів в умовах музейно-освітнього середовища» – проведено історико-соціальний аналіз проблеми професійної орієнтації учнів, простежено зв'язок між становленням і розвитком музейно-освітнього середовища Закарпаття із профорієнтаційними впливами на учнів загальноосвітніх шкіл упродовж столітнього періоду, розглянуто та систематизовано понятійний апарат дослідження, висвітлено його джерельну базу.

Представляє інтерес другий розділ – «Використання музейно-освітнього середовища у професійній орієнтації учнів», – де схарактеризовано особливості проектування музейно-освітнього середовища для профорієнтації учнів, а також визначено роль і місце засобів музейної педагогіки в такому процесі.

Акцентуємо, що дослідження виконано в річищі сучасних світових музейних тенденцій. Йдеться про те, що нині найбільш цікавими і перспективними є музеї, що розповідають не історії певного суспільства, організацій, націй, держав, народів чи будь-яких предметів. Цими історіями важко зацікавити учнів. Натомість історії звичайних людей як фахівців своєї справи є багатшими, важливішими та дарують більше емоцій, ніж історії всіх народів, разом узятих. А.І. Ковачу шляхом створення авторського інноваційного віртуального комплексу «Музей професійної орієнтації» («Музей професій») вдалося, зосередившись на конкретних життєвих історіях, зацікавити учнів та вчителів, провести експериментальне дослідження, належно узагальнити його результати й таким чином довести ефективність застосування новітніх засобів музейної педагогіки у професійній орієнтації учнів, що виразно свідчить про наукову компетентність дослідника та підкреслює як теоретичне, так і практичне значення дисертації. Вважаємо, що проведення А.І. Ковачем

зазначеного експерименту – це не що інше, як створення дисертантом музейно-освітнього середовища в локальному вимірі, яке має всі підстави для поширення у всеукраїнському масштабі.

Інформаційно насиченими є додатки до дисертації: аналітичні таблиці, презентаційні та фотоматеріали і, зокрема, додаток «Професії майбутнього», де подано перелік близько 50 перспективних професій і серед них – професій у сфері освіти. Це, з одного боку, є одним із виявів суто музейного підходу (йдеться про унаочнення результатів дослідження), а з іншого, – сприяє глибшому розкриттю суті, мети, цінностей дисертаційної роботи.

Підкреслимо, що основні положення, висновки і результати дослідження А.І. Ковача апробовано шляхом участі у науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівня, його результати впроваджені у освітньо-виховний процес трьох вищих та чотирьох загальноосвітніх навчальних закладів України, про що свідчать довідки про впровадження.

Шістнадцять наукових публікацій автора (із них 10 одноосібних), серед яких 7 відображають основні результати дисертації (1 закордонне наукове періодичне видання), 8 мають апробаційний характер, 1 додатково відображає результати дисертації, з достатньою повнотою висвітлюють основні положення й висновки дисертації та відповідають установленим вимогам.

Одержані дисертантом результати переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та його завданням.

Варто зазначити, що зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації.

Основні положення та висновки дисертації може бути використано під час розробки лекційних занять і семінарів з історії вітчизняної

педагогічної думки, матеріалів на допомогу вчителям, студентам-практикантам в організації професійної орієнтації учнів у змісті вивчення дисциплін природничо-наукового циклу, а також позакласній і позашкільній роботі. На нашу думку, матеріали дисертації можуть бути використані також і в роботі з підвищення фахового рівня працівників музеїв.

Вважаємо, що дослідження А.І. Ковача сприятиме подальшим науковим пошукам у галузі шкільного музейництва та музейної педагогіки.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота А.І. Ковача виконана на належному теоретико-методологічному рівні, наукові положення, висновки і рекомендації достатньо обґрунтовані, достовірні, мають наукове, теоретичне, практичне значення.

Поряд із висловленою позитивною оцінкою відзначимо деякі дискусійні аспекти і висловимо окремі побажання:

1. Заслуговує на увагу і схвалення авторське тлумачення таких понять, як «профорієнтаційний потенціал музейної педагогіки», «музейно-освітнє середовище», «музейно-освітній процес», «музейно-освітня взаємодія». Водночас вважаємо, що доцільно було б увести в тлумачення цих понять, окрім учнів і вчителів як суб'єктів освітнього процесу, ще й працівників музеїв, оскільки важко уявити музейно-освітній процес без музейного співробітника. Переконані, що висвітлення цього аспекту значно б збагатило дисертаційну роботу.

2. У дисертації 1920 рік визначено як верхню, а 2020 рік – як нижню хронологічну межу дослідження. Тракуємо це як авторську позицію, проте, на нашу думку, більш виправданим є усталене визначення цих параметрів, згідно з яким нижня – це початкова, а верхня – кінцева межа дослідження.

3. Варто було б при визначенні етапів розвитку музейно-освітнього середовища Закарпаття протягом столітнього періоду зазначати не лише назви цих етапів, а й їх хронологічні межі.

4. Ґрунтовність наукового дослідження залежить від рівня його забезпечення джерельною базою. У дисертаційній роботі А.І. Ковача використано значний обсяг джерел, тому вважаємо, що доречно було б в дисертації та авторефераті в рубриці «Структура дисертації» подати їх кількість, зазначивши зокрема і число використаних архівних джерел.

Загальний висновок

Наголосимо, що висловлені побажання не впливають на загальну позитивну оцінку і не знижують наукового рівня дисертації А.І. Ковача. Вони можуть стати корисними у його подальшому науковому пошуку.

В цілому дисертація Ковача Аттіли Іштвановича є цілісним, системним, завершеним науковим дослідженням, підготовленим на належному науковому рівні. Дисертантом вирішено наукові завдання та досягнута мета дослідження.

Зазначене вище дає підстави констатувати, що дисертаційна робота Ковача Аттіли Іштвановича на тему «Професійна орієнтація учнів у музейно-освітньому середовищі Закарпаття (20-ті р. ХХ – початок ХХІ століття)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор Ковач Аттіла Іштванович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Кандидат педагогічних наук,
директор Педагогічного музею України
НАПН України

Підпис О. П. Міхна засвідчую
Відповідальна за ведення діловодства

О. П. Міхно

Педагогічний музей
України

В.М. Швець